

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (viides jaosto)
8 päivänä kesäkuuta 1999 *

Asiassa C-337/97,

jonka Commissie van Beroep Studiefinanciering (Alankomaat) on saattanut EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

C. P. M. Meeusen

vastaan

Hoofddirectie van de Informatie Beheer Groep

ennakkoratkaisun EY:n perustamissopimuksen 48 ja 52 artiklan (joista on muutettuina tullut EY 39 ja EY 43 artikla) ja työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta yhteisön alueella 15 päivänä lokakuuta 1968 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1612/68 (EYVL L 257, s. 2) 7 artiklan tulkinnasta,

* Oikeudenkäyntikieli: hollanti.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja J.-P. Puissochet sekä tuomarit P. Jann (esittelevä tuomari), J. C. Moitinho de Almeida, C. Gulmann ja D. A. O. Edward,

julkisasiamies: A. La Pergola,

kirjaaja: johtava hallintovirkamies H. A. Rühl,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

- Meeusen, edustajanaan pääasian kantajan isä P. J. M. Meeusen,
- Alankomaiden hallitus, asiamiehenään Alankomaiden kuningaskunnan Luxemburgin suurlähettiläs A. H. M. Nierman,
- Saksan hallitus, asiamiehenään liittovaltion talousministeriön ministerineuvos E. Röder,
- Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään oikeudellinen neuvonantaja P. J. Kuijper ja oikeudellisen yksikön virkamies B. J. Drijber,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan Meeusenin, edustajanaan P. J. M. Meeusen, Alankomaiden hallituksen, asiamiehenään ulkoasiainministeriön eurooppaoikeuden yksikön päällikkö

M. A. Fierstra, ja komission, asiamiehenään P. J. Kuijper, 19.11.1998 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 28.1.1999 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1. Commissie van Beroep Studiefinanciering on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 26.9.1997 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 29.9.1997, EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla useita ennakkoratkaisukysymyksiä EY:n perustamissopimuksen 48 ja 52 artiklan (joista on muutettuina tullut EY 39 ja EY 43 artikla) ja työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta yhteisön alueella 15 päivänä lokakuuta 1968 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1612/68 (EYVL L 257, s. 2) 7 artiklan tulkinnasta.
2. Nämä kysymykset on esitetty asiassa, jossa kantajana on Meeusen ja vastaajana Hoofddirectie van de Informatie Beheer Groep (jäljempänä IBG) ja jossa on kyse kantajan Wet op de studiefinanciering (opintotukilaki, jäljempänä WSF) nojalla antwerpenilaiseen korkeakouluun, Provinciaal Hoger Technisch Instituut voor Schèikundeen kirjoittautumisensa yhteydessä tekemästä opintorahahakemuksesta.

3 Asetuksen N:o 1612/68 7 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltion kansalaista ei työntekijänä saa kansalaisuutensa vuoksi saattaa toisen jäsenvaltion alueella kotimaisiin työntekijöihin verrattuna eri asemaan
— —.

2. Hänen on saatava samat sosiaaliset ja verotukseen liittyvät edut kuin kotimaisten työntekijöiden.”

4 WSF:ää sovelletaan sen 7 §:n mukaan

”a) opiskelijoihin, joilla on Alankomaiden kansallisuus;

b) opiskelijoihin, joilla ei ole Alankomaiden kansallisuutta, mutta jotka asuvat Alankomaissa ja jotka rinnastetaan opintotukiasioissa alankomaalaisiin muiden valtioiden kanssa tehtyjen sopimusten tai kansainvälisen julkisoikeudellisen järjestön tekemän Alankomaita sitovan päätöksen nojalla;

c) — —”.

5 WSF:n mukainen tuki myönnetään suoraan opiskelijalle, joka on vähintään 18-vuotias. Se muodostuu opintorahan perusosasta, jonka suuruuteen vanhempien tulot eivät vaikuta, sekä lisäosasta, jonka suuruus riippuu vanhempien tuloista.

- 6 WSF:n 9 §:n 1 momentin mukaan vain opinnot alankomaalaisessa oppilaitoksessa oikeuttavat opintotukeen. Pykälän 3 momentissa säädetään kuitenkin poikkeuksesta, jonka mukaan jotkin ulkomaalaiset oppilaitokset rinnastetaan alankomaalaisiin oppilaitoksiin kyseistä lakia sovellettaessa. On riidatonta, että Antwerpenin Provinciaal Hoger Technisch Instituut voor Scheikunde on tällainen oppilaitos.
- 7 Ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että Meeusen, joka on Belgian kansalainen ja asui tapahtumien aikaan Belgiassa, aloitti elokuussa 1993 opinnot Antwerpenin Provinciaal Hoger Technisch Instituut voor Scheikundessa. Hänen isänsä ja äitinsä ovat molemmat Belgian kansalaisia ja asuvat Belgiassa. Hänen isänsä on johtaja kokonaan omistamassaan yhtiössä, jonka toimipaikka on Alankomaissa. Hänen äitinsä on yhtiön työntekijä, joka työskentelee kaksi päivää viikossa. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan äiti tekee todellista työtä.
- 8 Meeusen haki 14.10.1993 IBG:ltä WSF:n mukaista opintotukea.
- 9 IBG hyväksyi ensin Meeusenin hakemuksen ja myönsi tälle opintorahan perusosan marraskuusta 1993 maaliskuuhun 1994, mutta hylkäsi hakemuksen myöhemmin 2.10.1994 tehdyllä päätöksellä, jossa se lisäksi velvoitti Meeusenin maksamaan takaisin jo saamansa tuen. IBG hylkäsi 12.1.1995 tekemällään päätöksellä niin ikään tästä kielteisestä opintotukipäätöksestä tehdyn valituksen.
- 10 Meeusen valitti hylkäyspäätöksestä Commissie van Beroep Studiefinancieringiin. Valituksessaan hän korosti, ettei opintotuen antamiseksi voida edellyttää, että lapsi oleskelee tai asuu sen jäsenvaltion alueella, jossa hänen vanhemmillaan on työpaikka, eikä tuen saamista voida myöskään asettaa riippuvaiseksi kansalaisuudesta. IBG puolestaan katsoi, ettei valittajan vanhempia voida pitää perus-

tamissopimuksen 48 artiklassa tarkoitettuina siirtotyöläisinä, koska nämä eivät asu Alankomaissa. Jotta henkilöä voitaisiin pitää siirtotyöläisenä, hänen on IBG:n mukaan oltava palkkatyöntekijä ja asuttava vakinaisesti vastaanottavassa maassa. Asetuksen N:o 1612/68 johdanto-osassa mainitut rajatyöntekijät taas ovat IBG:n mukaan rajan välittömässä läheisyydessä töissä olevia henkilöitä.

- 11 Näin ollen kansallinen tuomioistuin päätti lykätä asian käsittelyä ja pyytää yhteisöjen tuomioistuimelta ennakkoratkaisua seuraaviin kysymyksiin:

”1. a) Estääkö tässä tapauksessa esillä olevan kaltainen tilanne, jossa kantajan äiti on sellaisen osakeyhtiön palveluksessa, jonka johtaja ja ainoa osakkeenomistaja äidin puoliso on, sen, että äitiä voidaan pitää EY:n perustamissopimuksen 48 artiklassa ja asetuksessa N:o 1612/68 tarkoitettuna siirtotyöläisenä?

Jos vastaus kohdan a kysymykseen on kieltävä:

b) Asiassa C-3/90, Bernini, 26.2.1992 antamassaan tuomiossa (Kok. 1992, s. I-1071) yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että jäsenvaltion työntekijän lapsille myöntämä opintotuki on siirtotyöläisen kannalta asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu sosiaalinen etu siirtotyöläisen vastatessa edelleen lapsen elatuksesta. Voiko lapsi näin ollen vedota kyseiseen 7 artiklan 2 kohtaan saadakseen opintotukea samoilla edellytyksillä kuin kotimaisten työntekijöiden lapset, ja onko erityisesti niin, ettei tällaisen lapsen osalta voida asettaa hänen asuinpaikkaansa koskevaa lisäedellytystä?

Päteekö tämä sääntö täysin myös siinä tapauksessa, että siirtotyöläistä on pidettävä rajatyöntekijänä?

c) Päteekö asiassa Bernini annetusta tuomiosta ilmenevä oikeussääntö — sellaisena kuin se on edellä kohdassa b esitetty — myös siinä tapauksessa, että siirtotyöläisen lapsi ei ole koskaan, kuten tässä tapauksessa, asunut Alankomaissa?

2. Onko EY:n perustamissopimuksen 52 artiklaa tulkittava siten, että asiassa Bernini annetusta tuomiosta ilmenevästä oikeussäännöstä — sellaisena kuin se esitetään edellä kohdassa b — johtuva tae pätee myös sellaisen jäsenvaltion kansalaisen lapsen osalta, joka toimii toisessa jäsenvaltiossa itsenäisenä ammatinharjoittajana?

Missä määrin myös sillä seikalla, että lapsi ei ole koskaan asunut Alankomaissa, ja sillä seikalla, että lapsen vanhempi ei asu siinä maassa, jossa hän toimii itsenäisenä ammatinharjoittajana, on merkitystä asiassa?”

Ensimmäisen kysymyksen a kohta

12 Tällä kysymyksellään kansallinen tuomioistuin kysyy pääasiallisesti sitä, estääkö se, että henkilö on naimisissa yhtiön, jonka hyväksi hän työskentelee, johtajan ja ainoan omistajan kanssa, sen, että häntä voidaan pitää EY:n perustamissopimuksen 48 artiklassa ja asetuksessa N:o 1612/68 tarkoitettuna työntekijänä.

13 Yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan työntekijän käsitteellä on yhteisön laajuinen ulottuvuus, eikä sitä pidä tulkita suppeasti. Työntekijänä on pidettävä jokaista, joka tekee todellista työtä, mutta mukaan ei lueta ainoastaan epäolennaiseksi ja toisarvoiseksi katsottavaa vähäistä työtä. Oikeuskäytännön mukaan työsuhteelle tunnusomainen piirre on se, että henkilö

tekee toiselle tämän johdon alaisena tietyn ajan työtä palkkaa vastaan (ks. mm. asia 66/85, Lawrie-Blum, tuomio 3.7.1986, Kok. 1986, s. 2121, 16 ja 17 kohta ja asia C-85/96, Martínez Sala, tuomio 12.5.1998, Kok. 1998, s. I-2691, 32 kohta).

- 14 Pelkkä se seikka, että henkilö on naimisissa yrityksen johtajan ja ainoan omistajan kanssa, ei vaikuta tähän.
- 15 Yhteisöjen tuomioistuin on kyllä asiassa C-107/94, Asscher, 27.6.1996 antamassaan tuomiossa (Kok. 1996, s. I-3089, 26 kohta) katsonut, että yhtiön ainoana osakkeenomistajana oleva johtaja ei ole työssään sellaisessa alaisuussuhteessa, että häntä voitaisiin pitää perustamissopimuksen 48 artiklassa tarkoitettuna työntekijänä. Tätä ratkaisua ei kuitenkaan voida ilman muuta soveltaa tällaisen johtajan puolisoon. Avioliitosta johtuvista puolisoitten välisistä henkilökohtaisista suhteista ja varallisuussuhteista ei seuraa, että työsuhteelle ominainen alaisuussuhde yrityksen organisaatiossa ei olisi mahdollinen.
- 16 Tällaisen alaisuussuhteen olemassaolon tutkiminen on kansallisen tuomioistuinten asia.
- 17 Ensimmäisen kysymyksen a kohtaan on siten vastattava, ettei se, että henkilö on naimisissa yhtiön, jonka hyväksi hän työskentelee, johtajan ja ainoan omistajan kanssa, estä sitä, että häntä voidaan pitää perustamissopimuksen 48 artiklassa ja asetuksessa N:o 1612/68 tarkoitettuna työntekijänä, jos kyseisen henkilön työnteke tapahtuu alaisuussuhteessa.

Ensimmäisen kysymyksen b ja c kohta

- 18 Näillä kysymyksillä, jotka on tutkittava yhdessä, kansallinen tuomioistuin kysyy pääasiallisesti sitä, voiko lapsi, joka on jäsenvaltion sellaisen kansalaisen huollettavana, joka tekee palkattua työtä toisessa jäsenvaltiossa asuen kuitenkin koko ajan siinä jäsenvaltiossa, jonka kansalainen hän on, vedota asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 2 kohtaan saadakseen opintotukea samoilla edellytyksillä kuin työskentelyvaltion kansalaisten lapset, ja onko erityisesti niin, ettei tällaisen lapsen osalta voida asettaa hänen asuinpaikkaansa koskevaa lisäedellytystä.
- 19 Kuten edellä mainitun asiassa Bernini annetun tuomion 25 kohdasta seuraa, jäsenvaltion työntekijän lapsille myöntämä opintotuki on siirtotyöläisen kannalta asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu sosiaalinen etu siirtotyöläisen vastatessa edelleen lapsen elatuksesta.
- 20 Alankomaiden ja Saksan hallitukset väittävät, ettei tätä sääntöä voida ulottaa koskemaan rajatyöntekijää. Niiden mukaan nimittäin asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitettun yhdenvertaisen kohtelun tarkoituksena on vain helpottaa työntekijöiden vapaata liikkuvuutta sekä siirtotyöläisen ja tämän perheen sopeutumista, kuten asetuksen johdanto-osan viidennestä perustelukappaleesta käy ilmi. Opintotuen myöntäminen perheensä kanssa toisessa jäsenvaltiossa asuvan työntekijän lapselle ulkomailla tapahtuvaa opiskelua varten ei niiden käsityksen mukaan sisälly tähän. Pääasiassa esillä olevan kaltainen, kansallisessa lainsäädännössä asetettu asumisedellytys on siten niiden mielestä asiallisesti perusteltu ja oikeassa suhteessa asetuksella N:o 1612/68 tavoiteltaviin päämääriin nähden.
- 21 Kuten yhteisöjen tuomioistuin on katsonut asiassa C-57/96, Meints, 27.11.1997 antamassaan tuomiossa (Kok. 1997, s. I-6689, 50 kohta), tällainen perustelu on asetuksen N:o 1612/68 sanamuodon vastainen. Asetuksen neljännessä perustelukappaleessa nimittäin vahvistetaan nimenomaisesti, että oikeus vapaaseen liikkuvuuteen on tunnustettava ”tekemättä eroa pysyvän työntekijän, kausi-

työntekijän, rajatyöntekijän sekä sellaisten henkilöiden välillä, jotka harjoittavat palvelujen tarjoamista”, ja sen 7 artiklassa viitataan ”jäsenvaltion kansalaiseen työntekijänä” ilman mitään varauksia. Tuomioistuin katsoi näin ollen edellä mainitussa asiassa Meints antamassaan tuomiossa, ettei jäsenvaltio voi asettaa kyseisessä 7 artiklassa tarkoitetun sosiaalisen edun myöntämisen edellytykseksi sitä, että etuuden saajat asuvat kyseisen valtion alueella.

- 22 On vielä todettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan asetuksen N:o 1612/68 7 artiklassa esitetyllä yhdenvertaisen kohtelun periaatteella pyritään myös estämään työntekijän huollettavina olevien jälkeläisten syrjintä (ks. asia 94/84, Deak, tuomio 20.6.1985, Kok. 1985, s. 1873, 22 kohta). Nämä voivat siis vedota 7 artiklan 2 kohtaan saadakseen opintotukea samoilla edellytyksillä kuin kotimaisten työntekijöiden lapset (em. asia Bernini, tuomion 28 kohta).
- 23 Tästä seuraa, että kun pääasiassa esillä olevan kaltaisessa kansallisessa lainsäädännössä ei ole säädetty asumisedellytyksestä kotimaisten työntekijöiden lasten opintotuen saamiseksi, tällaisen edellytyksen asettaminen muista jäsenvaltioista olevien työntekijöiden lapsille on syrjintää.
- 24 Tällaisen edellytyksen asettaminen nimittäin saattaisi huonompaan asemaan erityisesti rajatyöntekijät, jotka määritelmänsä mukaan asuvat toisessa jäsenvaltiossa, jossa yleensä asuvat myös heidän perheensä jäsenet.
- 25 Näin ollen esitettyihin kysymyksiin on vastattava siten, että lapsi, joka on jäsenvaltion sellaisen kansalaisen huollettavana, joka tekee palkattua työtä toisessa jäsenvaltiossa asuen kuitenkin koko ajan siinä jäsenvaltiossa, jonka kan-

salainen hän on, voi vedota asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 2 kohtaan saadakseen opintotukea samoilla edellytyksillä kuin työskentelyvaltion kansalaisten lapset, eikä tällaisen lapsen osalta voida asettaa hänen asuinpaikkaansa koskevaa lisäedellytystä.

Toinen kysymys

- 26 Tällä kysymyksellään kansallinen tuomioistuin kysyy pääasiallisesti sitä, voiko lapsi, joka on jäsenvaltion sellaisen kansalaisen huollettavana, joka harjoittaa itsenäistä ammattia toisessa jäsenvaltiossa asuen kuitenkin koko ajan siinä jäsenvaltiossa, jonka kansalainen hän on, saada opintotukea samoilla edellytyksillä kuin sijoittautumisvaltion kansalaisten lapset, ja onko erityisesti niin, ettei tällaisen lapsen osalta voida asettaa hänen asuinpaikkaansa koskevaa lisäedellytystä.
- 27 Tältä osin on muistettava, että perustamissopimuksen 52 artiklassa taataan kansallinen kohtelu sellaisille jäsenvaltion kansalaisille, jotka haluavat harjoittaa itsenäistä ammattia toisessa jäsenvaltiossa, ja kielletään kaikenlainen kansalaisuuden perusteella tapahtuva syrjintä, joka estää tällaiseen toimintaan ryhtymisen tai sen harjoittamisen. Kuten yhteisöjen tuomioistuin on asiassa C-111/91, komissio vastaan Luxemburg, 10.3.1993 antamassaan tuomiossa (Kok. 1993, s. I-817, 17 kohta) katsonut, kyseinen kielto ei koske ainoastaan ammattitoiminnan harjoittamista koskevia erityisiä sääntöjä, vaan myös, kuten yleisestä toimintaohjelmasta sijoittautumisvapauden rajoitusten poistamiseksi (EYVL 1962, 2, s. 36) ilmenee, kaikkia esteitä, jotka kohdistuvat muiden jäsenvaltioiden kansalaisten toimintaan itsenäisenä ammatinharjoittajana ja joissa on kyse valtion omiin kansalaisiin verrattuna muiden jäsenvaltioiden kansalaisten erilaisesta kohtelusta sekä joista on säädetty jäsenvaltion laeissa, asetuksissa tai hallinnollisissa määräyksissä tai jotka johtuvat tällaisen säädöksen tai hallinnollisen menettelyn soveltamisesta.

- 28 Kyseistä kieltoa sovelletaan siten myös asumisedellytykseen, joka asetetaan sosiaalisen edun myöntämiselle, mikäli kyseinen edellytys on todettu syrjiväksi (em. asia komissio v. Luxemburg, tuomion 18 kohta).
- 29 Näin ilmaistulla yhdenvertaisen kohtelun periaatteella pyritään myös estämään itsenäisen ammatinharjoittajan huollettavina olevien jälkeläisten syrjintä. Tämän vuoksi periaatteen vastaista on asettaa esillä olevassa kansallisessa lainsäädännössä olevan kaltainen asumisedellytys, jota on pidettävä syrjivänä, kuten tämän tuomion 23 kohdassa on todettu.
- 30 Näin ollen toiseen kysymykseen on vastattava, että lapsi, joka on jäsenvaltion sellaisen kansalaisen huollettavana, joka harjoittaa itsenäistä ammattia toisessa jäsenvaltiossa asuen kuitenkin koko ajan siinä jäsenvaltiossa, jonka kansalainen hän on, voi saada opintotukea samoilla edellytyksillä kuin sijoittautumisvaltion kansalaisten lapset, eikä tällaisen lapsen osalta voida asettaa hänen asuinpaikkaansa koskevaa lisäedellytystä.

Oikeudenkäyntikulut

- 31 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Alankomaiden ja Saksan hallituksille sekä komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto)

on ratkaissut Commissie van Beroep Studiefinancieringin 26.9.1997 tekemällään päätöksellä esittämät kysymykset seuraavasti:

- 1) Se, että henkilö on naimisissa yhtiön, jonka hyväksi hän työskentelee, johtajan ja ainoan omistajan kanssa, ei estä sitä, että häntä voidaan pitää EY:n perustamissopimuksen 48 artiklassa (josta on muutettuna tullut EY 39 artikla) ja työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta yhteisön alueella 15 päivänä lokakuuta 1968 annetussa neuvoston asetuksessa (ETY) N:o 1612/68 tarkoitettuna työntekijänä, jos kyseisen henkilön työnteko tapahtuu alaisuussuhteessa.
- 2) Lapsi, joka on jäsenvaltion sellaisen kansalaisen huollettavana, joka tekee palkattua työtä toisessa jäsenvaltiossa asuen kuitenkin koko ajan siinä jäsenvaltiossa, jonka kansalainen hän on, voi vedota asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 2 kohtaan saadakseen opintotukea samoilla edellytyksillä kuin työskentelyvaltion kansalaisten lapset, eikä tällaisen lapsen osalta voida asettaa hänen asuinpaikkaansa koskevaa lisäedellytystä.
- 3) Lapsi, joka on jäsenvaltion sellaisen kansalaisen huollettavana, joka harjoittaa itsenäistä ammattia toisessa jäsenvaltiossa asuen kuitenkin koko ajan

siinä jäsenvaltiossa, jonka kansalainen hän on, voi saada opintotukea samoilla edellytyksillä kuin sijoittautumisvaltion kansalaisten lapset, eikä tällaisen lapsen osalta voida asettaa hänen asuinpaikkaansa koskevaa lisäedellytystä.

Puissochet

Jann

Moitinho de Almeida

Gulmann

Edward

Julistettiin Luxemburgissa 8 päivänä kesäkuuta 1999.

R. Grass

J.-P. Puissochet

kirjaaja

viidennen jaoston puheenjohtaja